

Deposited via The University of York.

White Rose Research Online URL for this paper:

<https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/117862/>

Article:

Bonefeld, Werner (2017) ว่าด้วยสังคมวิทยาเศรษฐกิจกับการวิพากษ์สังคม. Vibhasa. pp. 178-188.

Reuse

Items deposited in White Rose Research Online are protected by copyright, with all rights reserved unless indicated otherwise. They may be downloaded and/or printed for private study, or other acts as permitted by national copyright laws. The publisher or other rights holders may allow further reproduction and re-use of the full text version. This is indicated by the licence information on the White Rose Research Online record for the item.

Takedown

If you consider content in White Rose Research Online to be in breach of UK law, please notify us by emailing eprints@whiterose.ac.uk including the URL of the record and the reason for the withdrawal request.

- วัชรพล พุทธรักษา
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
- และสำนักทฤษฎีและปฏิบัติการทางสังคม คณะสังคมศาสตร์
- มหาวิทยาลัยนเรศวร

ว่าด้วยสังคมวิทยาเศรษฐกิจ กับการวิพากษ์สังคม¹

เวอร์เนอร์ โบนเฟลด์ (Werner Bonefeld)² เขียน

คำว่า “สังคมวิทยาเศรษฐกิจ” (Economic Sociology) ได้เริ่มใช้เป็นครั้งแรกโดยวิลเลียม เจวอนส์ (William Jevons)³ ในปี 1879 โดยเจวอนส์นั้นเป็นผู้ก่อตั้งแนวทางการวิเคราะห์ที่หน่วยสุดท้าย (Marginalist analysis) ในสำนักคิดทางเศรษฐศาสตร์ ข้อเสนอของเขามีอยู่ว่า “คณิตศาสตร์” ถือเป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจวิชาเศรษฐศาสตร์และเป็นหนทางหลักในการเข้าถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์และต้นทุนทางเศรษฐกิจ เจวอนส์ได้มองความสัมพันธ์ดังกล่าวว่าอยู่กึ่งกลางระหว่างความพึงพอใจและความเจ็บปวด หากมองในแง่ของความเจ็บปวดก็คือการที่เราจะต้องใช้จ่ายเงินออกไป ส่วนในด้านของความพึงพอใจนั้นเกิดขึ้นเมื่อเราได้เลือกสินค้าตามที่เราต้องการ เจวอนส์นิยาม “คุณค่า” ในฐานะที่เป็นอรรถประโยชน์ (Utility) ซึ่งอรรถประโยชน์ในที่นี้ได้ก่อให้เกิดมูลค่า (Value) โดยเผยให้เห็นผ่านการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของราคา (Price) สำหรับนักเศรษฐศาสตร์ แนวทางการวิเคราะห์ที่หน่วยสุดท้ายได้ใช้วิชาเศรษฐศาสตร์ควบคู่กันไปกับการพัฒนาทฤษฎีราคาแบบเถรตรงเท่านั้น ซึ่งการทำเช่นนี้ได้สร้างความเข้าใจให้กับวิชาเศรษฐศาสตร์ไปในฐานะที่เป็น “ศาสตร์บริสุทธิ์” เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว

เมื่อเศรษฐศาสตร์ได้เป็นเพียงศาสตร์บริสุทธิ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจ วิชาเศรษฐศาสตร์จึงกีดกันประเด็นที่โดยทั่วไปแล้วมักจะอ้างถึงในฐานะที่เป็นการวิเคราะห์ทั้งการตัดสินใจทาง

เศรษฐกิจที่ฝังแน่นไปด้วยประเด็นทางสังคม (Social embeddedness) และผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้คำว่า “สังคมวิทยาเศรษฐกิจ” จึงเป็นการพุ่งทิศทางไปที่ความพยายามในการประเมิน ตัดสิน ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์การฝังตัวของประเด็นสังคมและผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงเป็นการศึกษาผลกระทบที่สังคมมีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และในทางกลับกันก็เป็นวิชาที่ว่าด้วยผลสะท้อนที่เศรษฐกิจมีต่อการพัฒนาสังคมด้วย วิชาสังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงดำเนินไประหว่างการเป็นหลักวิชาที่ตัดขวางกันระหว่างเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยา สังคมวิทยา-เศรษฐกิจไม่ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการแบ่งแยกระหว่างสังคมและเศรษฐศาสตร์ แท้จริงแล้วสังคมวิทยาเศรษฐกิจมองสังคมและเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นอาณาบริเวณ (Spheres) ทางสังคมที่แตกต่างกัน สิ่งทีวิชานี้ค้นหาคือผลกระทบของอาณาบริเวณทั้งสองที่มีผลต่ออาณาบริเวณทางความรู้แบบอื่นๆ งานศึกษาในกระบวนทัศน์ลักษณะนี้ ได้แก่ งานเขียนของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เรื่อง *Protestant Ethics* อย่างไรก็ดีภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจนั้นชัดเจนว่าเป็นปัจจัยหลักและเป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคม

ในฐานะที่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพลังทางเศรษฐกิจและผลกระทบทางสังคม จุดมุ่งเน้นของวิชาสังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงตั้งวงแคบที่การวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีขอบข่ายที่ศึกษา เช่น แนวโน้มในการสร้างตรรกะ (Rationalisation) ในเรื่องช่วงชั้นทางสังคม การพัฒนาความเป็นเมือง โครงสร้างของระบบครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ฯลฯ โดยสรุป สังคมวิทยาเศรษฐกิจได้วิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมในฐานะที่เป็นผลกระทบจากต้นเหตุเชิงเศรษฐกิจและเป็นการพยายามที่จะอธิบายว่าเศรษฐกิจได้กำหนดรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมอย่างไร รวมทั้งนิยามตรรกะของการกระทำทางสังคม (Social actions) อีกด้วย อาจกล่าวได้ว่างานเขียนเรื่อง *Economy and Society* ของเวเบอร์นั้นบางทีอาจจะจะเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการให้เหตุผลทางเศรษฐกิจ (Economic rationality) และการก่อตัวเป็นโครงสร้างทางสังคม (Social structuration) สำหรับงานที่ทันสมัยกว่าโปรดดูตัวอย่าง เช่น งานของมาร์ก กราโนเวตเตอร์ (Mark Granovetter)⁴ ที่ชื่อ *Economic Action and Social Structure* ซึ่งอธิบายว่า โครงสร้างทางสังคมของสังคมหนึ่งๆ เป็นรากฐานของการทำความเข้าใจปฏิบัติการทางเศรษฐกิจต่างๆ และปัจเจกบุคคลได้กำหนดการตัดสินใจทางเศรษฐกิจภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ก่อนแล้ว สำหรับเวเบอร์ ความสัมพันธ์ที่เศรษฐกิจมีต่อสังคมนั้นเป็นปัญหาใจกลางของวิชาสังคมวิทยา แต่สังคมวิทยาของเวเบอร์ไม่ได้ทำความเข้าใจแนวคิดด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic categories)⁵ ในฐานะที่เป็นรูปแบบทางสังคมที่มีความจำเพาะทางประวัติศาสตร์

แต่เวเบอร์มองเศรษฐกิจและสังคมในฐานะที่เป็นอาณานิคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นเขาจึงอธิบายตรรกะทางเศรษฐกิจของโครงสร้างและการกระทำ (Structure and action) ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และตรรกะทางสังคมของโครงสร้างและการกระทำของความสัมพันธ์ทางสังคมเท่านั้น

ภายใต้มุมมองที่รับรู้และเข้าใจกันโดยทั่วไป สังคมวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน สังคมวิทยาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยไม่ตั้งคำถามแต่อย่างใดในเรื่องที่ว่าสังคมนั้นได้มีการจัดการเพื่อการยังชีพกันอย่างไร และไม่ได้จะต้องในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบอันจำเพาะเจาะจงของความมั่งคั่งทางสังคมแบบทุนนิยมและการผลิตของมัน สังคมวิทยาเพียงสังเกตความสัมพันธ์ทางสังคม วิเคราะห์ข้อเท็จจริงทางสังคมสร้างความหมายให้กับสิ่งต่างๆ และจัดจำแนกสิ่งที่ค้นพบสู่ตัวแบบเชิงความคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์แบบต่างๆ สังคมวิทยาทำสิ่งต่างๆ ดังกล่าวโดยไม่เคยตั้งคำถามพินิจตัวเองว่าเหตุใดการผลิตซ้ำในสังคมทุนนิยมจึงมีรูปแบบที่ดูราวกับว่าเป็นพลังทางเศรษฐกิจที่เป็นอิสระและเหตุใดการมีตัวตนทางสังคมของปัจเจกชนที่ถูกประกอบสร้างจนเป็นสังคมจึงถูกกำกับโดยตรรกะภายในของระบบเศรษฐกิจบางอย่างที่ไม่เคยมีความอึดตัวในการแสวงหากำไรโดยมีเป้าหมายในการทำกำไรให้มากยิ่งขึ้น ขึ้นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราและเงินตราที่มากขึ้นเรื่อยๆ สังคมวิทยาพิจารณาความครอบคลุมของรูปแบบทางการเงินของความมั่งคั่งทางสังคม การผลิตและการกระจายความมั่งคั่ง กฎที่ว่าด้วยการพัฒนาแบบต่างๆ รวมถึงตรรกะของการกระทำทางสังคมต่างๆ ในฐานะที่เป็นสิ่งจำเป็นทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามในทำนองเดียวกันกับสังคมวิทยา วิชาเศรษฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นศาสตร์ที่อุทิศให้กับความสำคัญทางเศรษฐกิจนั้นก็ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยเรื่องของการกำหนดโครงสร้างทางสังคม (Social constitution)⁶ ภายใต้รูปแบบต่างๆ ทางเศรษฐกิจเช่นกัน และที่จริงแล้วเศรษฐศาสตร์ก็ให้ความสนใจกับเรื่องของเศรษฐกิจเชิงปริมาณ รวมถึงอธิบายการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณด้วยความชัดเจนแบบคณิตศาสตร์ ให้เหตุผลเกี่ยวกับแง่มุมต่างๆ ทางเศรษฐกิจของสังคมหนึ่งด้วยสูตรทางพีชคณิตและความเที่ยงตรงเชิงสถิติ อีกทั้งยังคาดการณ์ในสิ่งต่างๆ โดยยืนพื้นจากข้อมูลที่มีว่าทิศทางของตลาดจะเป็นอย่างไรต่อไปบ้าง รวมถึงอธิบายการกระทำของมนุษย์ในการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของตลาดว่าเป็นไปเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสำรวจกระบวนการต่างๆ ของรัฐผู้ถืออำนาจสาธารณะสูงสุดในการควบคุมกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจว่ารัฐเลือกสิ่งที่ดีที่สุดเพื่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจซึ่งวัดได้โดยอัตราค่าไถ่เป็นพื้นฐานของการเติบโตทางเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าเศรษฐศาสตร์ไม่สามารถบอกเราจริงๆ ได้ว่าแง่มุมเชิงปริมาณต่างๆ ทางเศรษฐกิจนั้นแท้จริงแล้วคืออะไร สิ่งต่างๆ ที่ถูกวัดเชิงปริมาณและปรากฏให้เห็นเป็นรูปแบบเชิงปริมาณทางเศรษฐกิจต่างๆ แท้จริงแล้วคืออะไร

เศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สนใจเรื่องเศรษฐกิจที่เน้นมอง “ความสัมพันธ์” ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และเมื่อเป็นศาสตร์ที่เน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก ก็จะมองปัญหาอย่างเช่นเรื่องของ การว่างงานเป็นเพียงภาพสะท้อนของข้อบกพร่องที่เป็นศูนย์ในด้านการผลิตและการจัดการ กับอุปสงค์เท่านั้น กล่าวคือมุมมองความคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์ไม่ได้ให้คุณค่ากับ “มนุษย์” ในฐานะที่เป็นเป้าหมายสูงสุด (Ends) ในตัวมันเอง แต่เป็นเพียงความสำคัญประการหนึ่งในทางเศรษฐกิจเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เศรษฐศาสตร์จึงปฏิเสธเรื่องการมองและให้ความสำคัญกับมนุษย์ เนื่องจากจะเป็นการทำให้อภิปรายเกี่ยวกับศาสตร์ของตนนั้นไขว้เขวไปในทางอื่นดังที่กล่าวไป เศรษฐศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่มีสารัตถะอยู่ที่ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยเชื่อว่าสารัตถะเหล่านั้น ถูกต้องโดยตัวของมันเอง เศรษฐศาสตร์เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณทางเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นถึงการให้คุณค่าบางอย่างที่ช่วยเผยให้เห็นถึงตรรกะของการกระทำทางเศรษฐกิจ และแสดงให้เห็นพลวัตของการแข่งขันอันเป็นสิ่งที่ถูกคาดหวังว่าเป็นหนทางแห่งความเจริญก้าวหน้า ราวกับว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจได้ถูกขับเคลื่อนไปโดยมือที่มองไม่เห็น เพื่อความเข้าใจเศรษฐศาสตร์ให้ดีขึ้น วิชาดังกล่าวได้มอบอำนาจในการควบคุมทางเศรษฐกิจให้กับ “มือที่มองไม่เห็น” ผู้มีอำนาจสิ้นในการบอกกล่าวกับปัจเจกว่าคุณควรจะทำอะไร คุณควร จะลงทุนที่ไหน และคุณจะได้ประโยชน์สูงสุดจากทุนมนุษย์อย่างไร ด้วยเหตุนี้เศรษฐศาสตร์ จึงมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์เศรษฐกิจ (Economic man) ผู้ซึ่งเป็นเพียงตัวแสดงของ ตรรกะทางเศรษฐกิจที่แสดงบทบาทเชิงวัตรในด้านการเศรษฐกิจภายใต้จิตสำนึกและเจตจำนง ของตนเองเท่านั้น

การแบ่งแยกระหว่างเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยาเป็นการกีดกันการเพ่งพินิจที่ ประโยชน์แกนกลางของทั้งสองสาขาวิชาไป การแบ่งแยกนี้ทำให้ขาดการมุ่งเน้นไปยังจุดที่ว่า สังคมนั้นบริหารจัดการความพึงพอใจและความต้องการต่างๆ อย่างไร รวมทั้งยังไม่ได้ใส่ใจ ในเรื่องของการกำหนดสร้างรูปแบบทางสังคมที่เฉพาะเจาะจงของความมั่งคั่งทางสังคมและการผลิต แต่ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ กฎทางเศรษฐกิจต่างๆ ได้ถูกทำให้เปลี่ยนรูปไปสู่กฎที่ เสถียรว่าเป็นธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นผ่านมือที่มองไม่เห็นภายใต้รูปแบบของการ เคลื่อนไหวด้านราคา แต่สำหรับนักสังคมวิทยาสังคมไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าการเป็นค่า เฉลี่ยของการเคลื่อนไหวเชิงปฏิริยาของปัจเจกที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตทางสังคมของความ สัมพันธ์ที่หลากหลาย ความสัมพันธ์ในที่นี้แสดงให้เห็นในรูปแบบของคุณลักษณะในอุดมคติ เช่นความเจาะจงในเรื่องเพศสภาพหรือความเกี่ยวโยงทางชนชั้นโดยไม่เคยตั้งคำถามกับ ศาสตร์ของตัวเองว่าสังคมหนึ่งๆ นั้นมีการจัดการกับการเฝ้าผลาญกับธรรมชาติและสรรพสิ่ง อย่างไร นอกจากนี้สังคมวิทยายังไม่ได้ใส่ใจค้นคว้าในประเด็นการกำหนดสร้างทางสังคม ของรูปแบบทางเศรษฐกิจของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นอยู่ สังคมวิทยาเศรษฐกิจวาง

รากฐานอยู่บนคุณลักษณะอันแท้จริงของความเป็นสังคมวิทยาที่ปราศจากสังคมและเป็นเศรษฐกิจศาสตร์ที่ปราศจากประเด็นทางสังคม สังคมวิทยาเศรษฐกิจวิเคราะห์ความหมายทางสังคมและผลกระทบที่มีต่อการเคลื่อนไหวเชิงปริมาณทางเศรษฐกิจและมองสังคมในฐานะที่เป็นรากฐานของการกระทำทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ดีสังคมวิทยาเศรษฐกิจก็ไม่สามารถบอกเราได้ว่าเหตุใดระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนเบื้องหลังการกระทำของปัจเจกอย่างไร

ความไม่พึงพอใจของสังคมวิทยาในจุดที่ว่าเป็นการศึกษาที่เน้นความสำคัญของเศรษฐกิจได้เกิดขึ้นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญที่จำเป็นต้องการวิเคราะห์เพื่อค้นหาความหมายทางสังคมต่างๆ อีกทั้งยังไม่ได้กำหนดสร้างความหมายใหม่ให้วิชาเศรษฐกิจศาสตร์ในฐานะที่เป็นสังคมศาสตร์แต่อย่างใด แต่ที่จริงแล้วมันเป็นการมองสังคมวิทยาในฐานะที่ได้รับความสำคัญจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้โดยการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมของเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจและค้นคว้าเกี่ยวกับผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจวางตัวอยู่ฝ่ายเดียวกับโลกที่ปั่นป่วนที่เป็นผลมาจากการมองเรื่องราวทางเศรษฐกิจต่างๆ ว่าเป็นแรงขับเคลื่อนโดยธรรมชาติ ภายใต้การมองบนจุดยืนว่าด้วยการวิพากษ์สังคม สังคมวิทยา-เศรษฐกิจมองพัฒนาการเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นภาพการแสดงออกของธรรมชาติทางเศรษฐกิจและโดยพื้นฐานการมองเช่นนี้มองว่าชีวิตของปัจเจกบุคคลนั้นแขวนอยู่กับตรรกะเรื่องการประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเจ็บปวดที่กำหนดการกระทำของผู้คนต่างๆ โดยกระบวนการแข่งขันกันด้านราคา เรื่องเหล่านี้สำคัญมากภายใต้สังคมทุนนิยมที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนนั้นเลือกที่จะอยู่ภายใต้รูปแบบของความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถควบคุมสิ่งใดได้ และมองดูราวกับว่าสิ่งต่างๆ ทางเศรษฐกิจได้หมุนเวียนไปได้โดยตัวของมันเอง สำหรับปัจเจกนั้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจส่งผลสองด้านทั้งในแง่ของโอกาสและความจำเป็นซึ่งประสบได้ร่วมกันโดยโชคชะตา และโชคชะตาในที่นี้คือลักษณะหนึ่งของสังคมแบบลึกลับเหมือนปีศาจ (Ghostlike society)⁷ ที่ซึ่งไม่มีการให้เหตุผลเกี่ยวกับเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจและผลทางสังคมอย่างรอบด้าน กล่าวคือเศรษฐกิจศาสตร์ใช้ตรรกะโดยใช้การนำเสนอทางสถิติเกี่ยวกับชุดข้อมูลทางเศรษฐกิจในอดีตเพื่อแสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจที่หลากหลายเกี่ยวกับการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งสังคมวิทยาเศรษฐกิจได้ประเมินเรื่องนี้ในแง่ของผลกระทบที่มีต่อสถานการณ์ทางการตลาดเกี่ยวกับปัญหาการว่างงาน รวมทั้งประเด็นเกี่ยวเนื่องทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับสถานการณ์การว่างงานเช่นกัน แต่เป็นในแง่ของชนชั้นเพศและกลุ่มชาติพันธุ์

ในฐานะที่เป็นศาสตร์ซึ่งอุทิศให้กับการศึกษาผลทางสังคมและการฝังตรึงทางสังคมในพลังทางเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงเป็นหลักวิชาที่แสวงหาความสำคัญให้กับองค์ประฐานของมัน เช่นเดียวกันกับสังคมวิทยาที่ยอมรับในตรรกะทางสังคมเกี่ยวกับโครงสร้าง

และตัวแสดงที่สามารถเกาะรอยได้ ทฤษฎีทางเศรษฐกิจยอมรับตรรกะทางเศรษฐกิจบางชุดเกี่ยวกับโครงสร้างและตัวแสดง—ในแง่สิ่งเหล่านี้มีความหมายอย่างไร? สังคมวิทยาเศรษฐกิจไม่ได้ก้าวข้ามการแบ่งแยกระหว่างตรรกะทางสังคมและทางเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจพยายามที่จะผนวกรวมตรรกะเหล่านี้เข้าด้วยกันโดยการประเมินผลกระทบของกันและกันซึ่งได้นำไปสู่คำถามที่มีอยู่มายาวนานที่ว่า สังคมนั้นถูกกำกับโดยตรรกะของพลังทางเศรษฐกิจหรือว่าเศรษฐกิจกันแน่ที่ถูกกำกับโดยตรรกะทางสังคม ในความคิดชุดแรกที่ว่าสังคมถูกกำกับโดยพลังทางเศรษฐกิจเป็นแนวคิดเกี่ยวกับสังคมที่ผิวเผินเช่นเดียวกันกับความคิดที่ว่าเศรษฐกิจเป็นผลมาจากการรักษาดุลกันระหว่างกลุ่มพลังทางสังคมที่หลากหลาย สังคมไม่ได้ดำรงอยู่ในภาวะนามธรรมเพียงแค่ว่าเป็นการถ่วงดุลของพลังทางสังคม และภายใต้สภาพการณ์ที่ว่ามันมนุษย์จำเป็นต้องกินอยู่นั้นไม่สามารถอธิบายรูปแบบความมั่งคั่งในแบบทุนนิยม รวมถึงการผลิตของมันและที่มักเรียกกันว่ากฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจได้แต่อย่างใด กฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจได้ถูกท้าทายโดยความย้อนแย้งที่ว่าความสมเหตุสมผล (Validity) ทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานของสังคม ความสมเหตุสมผลเป็นรูปแบบหนึ่งของสังคมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมหนึ่งๆ เฉพาะในสังคมแบบหนึ่งเท่านั้นที่จะทำให้บางสิ่งบางอย่างถูกต้องและมีความสมเหตุสมผลได้ ด้วยเหตุนี้กฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจจึงไม่ได้ถูกต้องแท้จริง (Valid) ในตัวของมันเอง ความถูกต้อง/สมเหตุสมผลในที่นี้ถูกกำหนดสร้างโดยสังคม (Socially constituted) กล่าวคือรูปแบบทางเศรษฐกิจหนึ่งๆ โดยพื้นฐานแล้วเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบทางสังคมด้วย และกล่าวได้ว่าสาระัตถะของเศรษฐศาสตร์คือสังคมและสังคมนั้นจะเป็นสิ่งอื่นใดไม่ได้ นอกจากมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์เอง ดังนั้นสังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงจะทำความเข้าใจได้ก็ด้วยเพียงจุดยืนที่การวิพากษ์สังคมเท่านั้น

สำหรับความคิดที่เน้นความสำคัญด้านเศรษฐกิจแล้ว ความสนใจในเรื่องสังคมในลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องน่าอึดอัด วิธีคิดเช่นนี้ลดทอนเรื่องความเป็นองค์ประฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์ลงเหลือเพียงความสำคัญของเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามโดยตัวของวิชาเศรษฐศาสตร์เองแล้วปราศจากความจริงที่สังเกตเห็นได้เด่นชัด ความเป็นจริงที่ว่าก็คือเศรษฐศาสตร์นั้นแท้จริงแล้วมีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่มิติด้านสังคม ดังนั้นสิ่งที่ทำให้เศรษฐศาสตร์มีความสำคัญในฐานะศาสตร์ที่มุ่งเน้นปัจจัยเศรษฐกิจเชิงปริมาณและขับเคลื่อนโดยผลกระทบเชิงสังคมวิทยาก็คือ “ความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม” (Social relation of production) หนึ่งๆ ภายใต้สภาพการณ์ที่มนุษย์ ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ปรากฏให้เห็นเป็นตัวแสดงของกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจ แท้จริงไม่ได้เป็นทั้งแก่นแกนของทฤษฎีเศรษฐกิจหรือแม้แต่ทฤษฎีสังคม แต่เป็นแก่นแกนของการ วิพากษ์สังคมเชิงวัตถุ (Materialist critique of society) กล่าวคือเป็นการวิพากษ์ “ภาพปรากฏแบบดั้งเดิม” ของสังคมที่ประกอบด้วยการแบ่งแยกความจริง

ระหว่างโครงสร้างทางสังคมและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และแยกระหว่างพลังทางเศรษฐกิจ และการกระทำทางสังคมต่างๆ หากเรามองอย่างวิพากษ์แล้ว “วัตถุนิยมประวัติศาสตร์” (Historical materialism) จึงเป็นการวิพากษ์ความสัมพันธ์ทางสังคม (ที่ถูกกำหนดสร้างให้ถูกมองว่าเป็นรูปแบบของเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนได้ด้วยตัวมันเอง) ภายใต้ระบบทุนนิยมนั้น มาร์กซ์มองว่าปัจเจกถูกกำกับโดยผลผลิตจากมือของพวกเขาเอง ปัจเจกชนในภาพรวมของสังคม (Social individual) ได้สลายไปภายใต้โลกทางสังคมเพียงเพื่อจะปรากฏใหม่ภายใต้ป้ายราคาที่ถูกกำหนดเช่นเดียวกันกับทรัพยากรการผลิตทางเศรษฐกิจแบบอื่นๆ และการเกิดขึ้นของสังคมภายใต้รูปแบบเศรษฐกิจเช่นนี้เป็นผลผลิตของมนุษย์เอง ด้วยเหตุนี้แทนที่เราจะประเมินผลกระทบที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีต่อสังคม หรือในทางกลับกันผลที่กิจกรรมทางสังคมมีต่อเศรษฐกิจ วัตถุนิยมประวัติศาสตร์พยายามจะมองไปที่การวิพากษ์ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เผยตัวให้เห็นเป็นเพียงรูปแบบของการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่กฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจได้มีความสำคัญอยู่เหนือสังคมที่สร้างมันขึ้นมาเอง ภายใต้มุมมองของการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมืองซึ่งมองว่ามันเป็นเพียงเรื่องของอุดมการณ์ล้วนๆ สำหรับข้ออ้างในการมองการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในเชิงปริมาณที่ฝังตัวอยู่ภายในตรรกะทางเศรษฐกิจที่สร้างผลเชื่อมโยงทางสังคมผ่านรูปแบบการแข่งขันในเรื่องราคาที่ทำกับควบคุมเงื่อนไขการค้าของตลาดแรงงาน

ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ง่ายกว่ามากในการมุ่งวิเคราะห์ที่ความหมายทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าที่จะมองในมุมกลับกัน กล่าวคือเพื่อ **“เพื่อพัฒนาจากความสัมพันธ์ของชีวิตที่เป็นจริงภายใต้รูปแบบที่พวกเขาได้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กลวิธีอย่างหลังนั้นมีเพียงวัตถุนิยมและนั่นเป็นวิทยาศาสตร์หนึ่งเดียว”** (Marx, 1990, p. 494, fn. 4) สำหรับการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมืองการเปลี่ยนผ่านของ “ผลผลิตทุกอย่างสู่การเป็นไฮโรกลีฟฟิกทางสังคม”⁸ ต้องการคำอธิบายจากภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่แท้จริง มาร์กซ์กล่าวว่ามนุษย์เราต้องการ “ที่จะทำให้เห็นความลับเบื้องหลังของผลผลิตทางสังคมของมนุษย์เอง” เพื่อทำความเข้าใจว่าพลังทางเศรษฐกิจได้ถือกำเนิดมาจากคุณลักษณะทางสังคมเฉพาะของแรงงานผู้สร้างมันขึ้นมาเอง (Marx, 1990: 167, 165) กล่าวคือโลกในแบบที่มันดำรงอยู่นั้นไม่ถูกต้องและมันเป็นโลกที่ผิดเพี้ยน มันผิดเพี้ยนอันเนื่องมาจากการสร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการของมนุษย์ก็เป็นเพียงเหตุผลรองเท่านั้น สิ่งที่เป็นเหตุผลหลักก็คือการสั่งสมผลกำไรของรูปแบบความมั่งคั่งเชิงนามธรรม สิ่งที่เป็นแก่นสารคือการใช้จ่ายเงินเพื่อให้ได้เงินที่มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่ไม่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นกำไรได้สิ่งนั้นก็ไร้ค่า และหากไม่สามารถสร้างกำไรได้นั้นเท่ากับเป็นการทำให้อันตรายเกิดขึ้น เมื่อถึงจุดที่ความตายสิ้นสลาย ชีวิตของชนชั้นได้ถูกผูกอยู่กับงานและแขวนอยู่กับความสำเร็จในการแปรเปลี่ยนความพยายามของ

มนุษย์ไปเป็นผลกำไร สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขมูลฐานให้กับการการบรรลุถึงระบบการทำงานที่อยู่บนฐานของค่าจ้าง

หากจะกล่าวถึงในเรื่องของทางเลือกนั้นก็ยังดูเลือนราง การยึดครองผลกำไรจากแรงงานของคนเพียงบางกลุ่มในอดีตได้ถูกนำมาใช้เพื่อซื้อแรงงานอื่นในปัจจุบัน ผู้ซื้อได้ทำการซื้อเพื่อเป้าหมายในการสร้างกำไร ส่วนผู้ขายนั้นก็ทำการขายเพียงเพื่อให้ประทังชีวิตได้ต่อไป ผู้ขายกำลังแรงงานจะยังมีอะไรให้ใช้แลกเปลี่ยนได้อีกนอกจากสิ่งที่แน่นอนที่สุดก็คือร่างกายและการใช้ประโยชน์ต่างๆ ของร่างกาย และจะต้องมีผู้คนอีกมากมายขนาดไหนที่ต้องยอมแลกมันไปเพื่อเรื่องลามกอนาจาร ต้องมีอีกมากมายขนาดไหนเพื่อการขายบริการทางเพศ และมากมายขนาดไหนเพื่อการขายแม้กระทั่งไตของตัวเอง? ความทุกข์ยากลำเค็ญเหล่านี้ต้องถึงคราวถูกปฏิบัติได้แล้ว (๑๖)

เชิงอรรถ

- ¹ ชื่อเดิมของบทความคือ “Letter to the Editor: On Economic Sociology and the Critique of Society” บทความแปลชิ้นนี้ได้รับการอนุญาตให้แปลอย่างเป็นทางการจากผู้เขียนแล้ว และตีพิมพ์ครั้งแรกใน *Journal of Economics and Political Economy*, 2(1), 2015, pp. 149-153.
- ² เวอร์เนอร์ โบนเฟลด์ (Werner Bonefeld) สำเร็จการศึกษาจาก the University of Marburg และ the Free University of Berlin ที่ประเทศเยอรมนี และได้รับปริญญาเอกจาก the University of Edinburgh ที่สกอตแลนด์ ก่อนที่เขาจะมาสอนหนังสือที่ York โบนเฟลด์เคยสอนหนังสือที่ the Universities of Frankfurt และ Edinburgh มาก่อน และเมื่อไม่นานมานี้โบนเฟลด์ได้รับผิดชอบวิชาสัมมนาในระดับบัณฑิตศึกษาว่าด้วยทฤษฎีวิพากษ์และการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมือง (Critical theory and the critique of political economy) ที่ the Universities of Puebla และ Buenos Aires ที่ประเทศอาร์เจนตินา งานศึกษาของโบนเฟลด์อุทิศให้กับการพัฒนาสำนักคิดที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลที่ชื่อว่า “สำนักคิดโอเพ่นมาร์กซิสต์” (Open Marxism) นอกจากนี้เวอร์เนอร์ โบนเฟลด์ยังเป็นหนึ่งในสมาชิกเวทีประชุมของนักเศรษฐศาสตร์สังคมนิยม (The Conference of Socialist Economists: CSE) ร่วมกันกับฮิวโก ราดิซ (Hugo Radice) จากลีดส์, เกร็ก ชาร์น็อก (Greg Charnock) และสจวร์ต ชิลด์ส (Stuart Shields) จากแมนเชสเตอร์ พวกเขาจัดให้มีกลุ่มศึกษาทฤษฎีวิพากษ์และเศรษฐกิจการเมืองตามเส้นทางรถไฟข้ามทวีป (Trans-Pennine Working Groups on Critical Theory and Political Economy) ซึ่งเวียนกันเป็นเจ้าภาพตามเส้นทางรถไฟระหว่างยอร์ก ลีดส์ และแมนเชสเตอร์ โบนเฟลด์เป็นคนที่รักในการทำสวน ปั่นจักรยาน

ไปทำงานทุกวันและชอบฟังเพลงของ Captain Beefheart เป็นอย่างยิ่ง.

- 3 วิลเลียม แสตันลีย์ เจวอนส์ (William Stanley Jevons) (1835-1882) เป็นนักเศรษฐศาสตร์และนักปรัชญาผู้คาดการณ์พัฒนาการของสังคมในศตวรรษที่ 20 ในหลายมิติ เขาเป็นหนึ่งในนักวิชาการที่ผลิตผลงานในด้านที่เรียกว่า “การปฏิวัติหน่วยสุดท้าย” (Marginal revolution) ที่เรียกได้ว่าเป็นการปฏิวัติทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และนำไปสู่การยกระดับจากสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิก (Classical) ไปสู่การเป็นสำนักคลาสสิกใหม่ เจวอนส์เป็นนักเศรษฐศาสตร์คนแรกที่สร้างเลขดัชนีและเขามีอิทธิพลอย่างสูงต่อการพัฒนาวิธีวิทยาเชิงประจักษ์ในทางเศรษฐศาสตร์ที่นำสถิติและเศรษฐมิติมาใช้ในทางสังคมศาสตร์ ปรัชญาความคิดของเจวอนส์อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ปูทางสู่สำนักประจักษ์นิยมเชิงตรรกะ (Logical empiricism) แต่ด้วยรูปแบบเชิงตรรกะของเขาที่มีความจำเพาะเจาะจงอย่างสูงส่งผลให้เขาไม่มีสานุศิษย์โดยตรงมากนัก แต่อย่างไรก็ตามตำราและงานเขียนของเขายังคงมีการพิมพ์ซ้ำและถูกใช้ประกอบการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบัน โปรดดู Mosselmans, Bert, “William Stanley Jevons”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/william-jevons/> (ผู้แปล).
- 4 ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยแสตนฟอร์ด (Stanford University) กราโนเวตเทอร์เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยาเศรษฐกิจและเครือข่ายทางสังคม งานศึกษาของเขาในช่วงหลังนั้นพิจารณาว่าผู้คนและองค์กรทางสังคมต่างๆ นั้นมีอิทธิพลต่อโครงสร้างของอุตสาหกรรมต่างๆ อย่างไร (ผู้แปล).
- 5 แปลจากคำว่า Economic categories ในที่นี้โบเนเฟลด์ใช้ในความหมายที่ไม่ใช่เพียงการจำแนกหรือการจัดประเภทในทางเศรษฐกิจ แต่หมายความว่า “กิจกรรม” ทางเศรษฐกิจ กิจกรรมในที่นี้มองเป็นกระบวนการ (Process) และมีความสัมพันธ์กันระหว่างแรงงานทุนและนายทุนอย่างเป็นวิภาษวิธี (ผู้แปล).
- 6 สำหรับโบเนเฟลด์แนวคิดเรื่อง Social constitution หรือการกำหนดสร้างทางสังคมนั้นถูกนำมาใช้ในการอธิบายโครงสร้างทางสังคม (Social structure) โดยข้อเสนอลหลักคือสังคมนั้นไม่ได้ถูกกำหนดโดยเศรษฐกิจอย่างเป็นกลไกเพียงปัจจัยเดียวเท่านั้น แต่สังคมนั้นยังถูกกำหนดสร้างหรือประกอบขึ้นโดยความสัมพันธ์อื่นๆ อีกด้วย เช่น ปัจจัยทางประวัติศาสตร์และอิทธิพลของตัวแสดงอย่างมนุษย์ในฐานะที่เป็นกรรมกร และในฐานะที่เป็นนายทุน โบเนเฟลด์เรียกความสัมพันธ์ลักษณะนี้โดยรวมว่าการกำหนดสร้างทางสังคม (ผู้แปล).
- 7 ในที่นี้โบเนเฟลด์เปรียบเปรยโดยเทียบเคียงกับที่มาร์กซ์เขียนในหนังสือว่าด้วยทุน บทที่ 1 ในส่วนที่ว่าด้วยทฤษฎีมูลค่าของแรงงาน (Value Theory of Labour) ในความหมายที่ว่า

มูลค่าที่เกิดขึ้นจากการผลิตสินค้าโดยกรรมกรนั้นเมื่ออยู่จริง โดยเกิดขึ้นจากการลงแรงของกรรมกร แต่มูลค่านั้นไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสได้และไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่นเดียวกับผี/ปีศาจ (Ghost/Phantom Like) แต่เราจะตระหนักถึงสิ่งที่มองไม่เห็นนี้ได้เมื่อสินค้าที่ผลิตได้นั้นถูกนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นในตลาด (ผู้แปล).

- ⁸ คำว่า Social hieroglyphic ในที่นี้หมายถึงการที่เราไม่สามารถอธิบายสังคมแต่เพียงจากเปลือกนอกของปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ แต่ต้องการคำอธิบายถึงความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังอย่างซับซ้อนด้วยนั่นเอง (ผู้แปล).

เอกสารอ้างอิง

Marx, K. (1990). *Capital Vol. I*. London: Penguin.

สู่วิถีอีสานใหม่

(Isan Becoming: Agrarian Change and the Sense of Mobile Community in Northeastern Thailand)

ผู้เขียน : พัฒนา กิตติอาษา

ผู้จัดพิมพ์ : สำนักพิมพ์วิภาษา

ครั้งที่/ปีที่พิมพ์ : 1/2557, 168 หน้า, 160 บาท

“เผยแพร่ครั้งแรกในรูปของเอกสารวิชาการประกอบการแสดงปาฐกถาพิเศษ เนื่องในการประชุมวิชาการและงานแสดงมุขิตาจิต เรื่อง ‘ท้องถิ่นข้ามแดน ข้ามแดนท้องถิ่น : ข้ามพรมแดนความคิด ความรู้ จากท้องถิ่นอีสานสู่สากล’ จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ร่วมกับสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จ.มหาสารคาม วันที่ 6 กันยายน 2555”